EMBARGO 27.10.1979, 12.iS uur.

DEMOCRATEN '66

Onze naam heeft twee bestanddelen. Het eerste Is bepalend voor ons politieke gezicht, het andere geeft, lijkt het, alleen maar onze leeftijd aan. Wie het zó ziet, maakt In mijn ogen een grote vergissing. 1966 duidt niet alleen op ons geboortejaar en geeft ons niet alleen een optische herkenbaarheid In de vorm van een karakteristiek embleem. Het verwijst ook naar een periode die een waterscheiding Is geworden in de politiek, een tijd van geestelijke, maatschappelijke en politieke vernieuwing die velen heeft opgewekt, anderen opgeschrikt. Het ls het waarmerk van een avontuur -dat zijn einde leek te hebben gevonden maar dat geen einde kent,-·omdat het het avontuur is van de mens die zijn vrijheid zoekt.

Democraten '66 dat zijn niet zomaar democraten, dat zijn radicale, vernieuwingsgezinde, voor emancipatie opkomende democraten. Ook in de zeventiger, tachtiger en negentiger jaren. Want wij zijn er niet alleen maar om te blijven (al doen we dat zeker ook), maar om te blijven vernieuwen, democratiseren en werken aan emancipatie.

Het zou onzin zijn te beweren, dat alleen D'66 de vernieuwingsimpulsen en idealen van de jaren 60 voortzet, zoals het ook onzin zou zijn om te zeggen, dat de partij nu niets anders is dan een verlengstuk van de partij toen. Maar wij zouden de geschiedenis vervalsen', als we de navelstreng die ons met die periode verbindt zouden doorknippen en we zouden geweld doen aan de motieven die hebben geleid tot de herleving van de partij, als we de band met dia tijd zouden loslaten of vergeten.

Als daarom intussen de grote matheid over ons land is neergedaald; als we nu zitten met een kabinet Van Agt-Wiegel dat de restauratieve krachten in de politiek bundelt; met een Bestek '81 dat op een even geheimzinnige manier wordt kromgebogen als de vorken en lepels van Uri Geller, de magiër uit Israël; met een C.D.A. dat weer even vast ln het zadel lijkt te zitten als de K.V.P. vroeger; en als de maatschappij dreigt te verstarren in het keurslijf van een nieuw soort corporatisme, dan raakt ons dat direct en ln de kern van ons bestaan.

Ieder van die verschijnselen heeft zijn eigen afzonderlijke oorzaak. Zij zijn al vaak genoemd. Ik zal ze niet herhalen, want’ het aanwijzen van die afzonderlijke oorzaken maakt ons niet veel wijzer. Het helpt ons immers niet bij het ontwikkelen van een beleid,

waarmee we de ver starrende en restauratieve krachten in de maatschappij te lijf kunnen en de- vernieuwing weer op gang kunnen brengen. Om dat te doen moeten we doordringen tot de kern van de zaak en daarvoor is het veelal nodig te zoeken naar de misrekeningen die in de eigen progressieve gelederen zijn gemaakt.-

Als Ik het goed zie, zijn dat er vooral twee. De ene heeft te maken met de reacties van het politiek niet geïnteresseerde deel van de kiezers op de acties en uitspraken van actiegroepen en politieke partijen. De andere betreft ontwikkelingen (of het ontbreken daarvan) in het politieke kamp zelf.

Ik begin met het eerste punt. Vanuit het gezichtspunt van iemand die politiek actief Is omdat hij fundamentele maatschappelijke hervormingen wil tot stand brengen, is de maatschappij een object van actie en hervorming dat hij in beweging wil brengen. Een groot lichaam, gevangen in voorstellingen en Instellingen waartoe hij afstand van wil bewaren om er niet door te worden ingekapseld.

Vanuit het gezichtspunt van hen die min of meer gerust en tevreden in die maatschappij huizen daarentegen, zijn zijzelf ordelijke, zich constructief inzettende, werkende leden van die maatschappij en zijn politiek en actie bedrijvende hervormers lastige bemoeiallen die soms de orde verstoren ook -nog en dan misbruik maken van de vrijheid die hun door ons politieke stelsel wordt geboden.

Dat er ook nog een derde gezichtspunt Is, het gezichtspunt namelijk van hen die in de maatschappij meedraaien doordat zij daarin meegedraaid worden, maar die daarin niet zelf aan bod komen, dat ontgaat dit ordelijke, zich constructief inzettende, werkende deel van de natie vaak. Het ontgaat hen daardoor ook, dat veel van de acties en uitspraken van politieke activisten voortkomen uit die misstand en gericht zijn op het opheffen van die wanverhouding. Zij worden er niet door bewogen, zij voelen zich er integendeel door bedreigd en zoeken dan vaak veiligheid bij rechts.

Dit schept het dilemma van de onbewogen zwijgende meerderheid in de politiek. Het is struisvogelpolitiek om te doen alsof dat dilemma niet bestaat en dat verruimt, zoals bekend, de blik niet, ook niet naar de toekomst. Het maakt zelfs blind voor de effecten die het heeft in de eigen gelederen. Daarmee kom ik op het tweede punt.

Tot die onbedoelde effecten van de eigen gelederen behoort, dat men zich afsluit voor kritisch onderzoek van het eigen beleid, zich hoe langer hoe meer beperkt tot het ontwikkelen van taktieken en korte termijn strategieën voor het verkrijgen van meer macht en het onderuit halen van de politieke concurrenten en zich hoe : langer hoe minder bekommert om het ontwikkelen van werkbare alternatieven. Dit alles leidt tot verstarring, dogmatisme en secretarisme in eigen kring. Het wordt steeds meer uitsluitend de ander die moet worden veranderd. Voor eigen vernieuwing is steeds minder aandacht beschikbaar.

Waar het op aankomt is dit. Wie het dilemma van de onbewogen zwijgende meerderheid in de politiek negeert, sluit zichzelf op in het ijzeren keurslijf van een alles-of-niets logica die maar twee mogelijkheden openlaat: of toenemende radicalisering en verstarring van de eigen uitgangspunten met als laatste, maar daarom niet minder logisch dwingende, consequentie het gebruik van geweld; of toenemende aanpassing van de eigen doelstellingen aan de eisen van het heersende systeem met als laatste consequentie volledige inkapseling door dat systeem.

Dit is de grote fuik van radicaal links denken. Een fundamenteel democratische, vernieuwingsgezinde, naar emancipatie strevende partij laat zich voor het gat van die fuik niet vangen. Beide opties waartoe dat leidt zijn Immers niet alleen even onaantrekkelijk, zij zijn ook beide even a-politiek. Bovendien levert men zich zo uit aan een mechanisme dat nog blinder is dan dat van de markt of het vrije spel der maatschappelijke krachten: dat van de electorale pendelbeweging die niets te maken heeft met echte politieke keuzes, alles met wisselingen In het politieke klimaat.

De praktijk leert, dat "rechts" daarbij vaker aan zijn trekken komt dan "links".

Ik schetste tot nu toe twee misrekeningen In het naar fundamenteel maatschappelijke veranderingen strevende kamp waartoe ook wij behoren, die kunnen verklaren hoe het komt dat na de 60-er jaren de grote matheid zich van ons land meester heeft gemaakt, waarom we nu opgescheept zitten met een kabinet Van Agt-Wiegel ais een bundeling van restauratieve krachten en waarom het C.D.A. voorlopig weer net zo vast en toch buigzaam in het midden zit als vroeger.de K.V.P. Het behulp van dezelfde analyse kan ook worden verklaard, hoe het komt dat PvdA en PPR niet bepaald een bloeiperiode doormaken.

Onverklaard bleef nog de verstarring van de maatschappij in een keurslijf van neo-corporatistisch snit. De verklaring van die

ontwikkeling ligt in het verlengde van de voorafgaande, maar zij vereist een verfijning van het totaalbeeld. Ik zal die op een toch nog sterk vereenvoudigde manier aanbrengen.

Wij beschikken over een fabelachtig hoog opgevoerd produktiever- mogen en als gevolg daarvan over een waanzinnig aantal keuzemogelijkheden. Kijkt U maar eens naar het arsenaal van artikelen waaruit U zelfs in een kleine winkel in een Nederlands provinciestadje Uw keus kunt maken en vergelijkt U dat met het assortiment In zelfs een groot warenhuis In de hoofdstad van een arm ontwikkelingsland. Die rijkdom danken wij aan de ver doorgevoerde rationalisatie van het werk dat we doen. Diezelfde rationalisatie onderwerpt de mensen echter steeds meer aan de eisen van het produktie- en rationalisatieproces en beperkt daardoor hun vrijheid In een aantal andere opzichten. Hij moet langer leren, hij moet kiezen wat hij zal leren en wat niet, hij moet iedere dag hetzelfde doen, is onderworpen aan kantooruren, ploegendiensten enz.

Als Je dit bekijkt vanuit een alles-of-niets logica, kun Je het een "innerlijke contradictie van het systeem" noemen en daaraan de conclusie verbinden dat het met wortel en tak moet worden uitgeroeid.

Je kunt het ook zien als een voorbeeld van de wet van de verminderde meer-opbrengsten en vaststellen, dat het erom gaat de netto-uitkomst vast te stellen van twee aan elkaar gekoppelde processen met tegengestelde effecten voor het menselijk welzijn. Die netto-uitkomst verandert in de tijd. Globaal genomen namen zij eerst toe, nu af. De vruchten worden minder zoet. Die netto-uitkomsten zijn bovendien niet voor alle groepen gelijk. In die verdeling zitten onrechtvaardigheden die wel eens belangrijker zouden kunnen zijn dan die van onze inkomensverdeling. In ieder geval compenseren zij elkaar, niet. Haar er is nog iets. De groei en afname van de netto-uitkomsten lopen niet voor alle maatschappelijke groepen gelijk in de tijd. De vruchten worden voor sommigen eerder wrang dan voor anderen.

Het politiek belangrijkste gevolg van die ontwikkeling is, dat de perceptie van de toestand waarin men is, de inschatting van de eigen belangen en de verwachtingen voor de toekomst steeds sterker uiteen gaan lopen. Onder deze omstandigheden zal ieder korte termijn beleid de verdeeldheid vergroten: een beleid dat is afgestemd op de wensen van verschillende belangengroepen niet minder dan een beleid dat tracht net globale maatregelen de winsten van "het" bedrijfsleven op te vijzelen.

Het laatste wat een politieke partij onder deze omstandigheden moet doen is zich met betrekking tot sociaal-economische problemen op te stellen als een actiegroep tussen actiegroepen of als een vertegenwoordiger van deelbelangen, omdat dat nu eenmaal in het eigen programma past, is afgesproken in een regeringsakkoord en men nog wil redden van het eigen gezicht wat daarvan te redden valt. Het laatste wat een regering mag overkomen is, dat zij het failliet van haar beleid moet erkennen door zich een aantal ingrijpende ombuigingen daarvan te laten welgevallen en dan nog alleen met een aantal halve maatregelen.

Wat nu meer dan ooit noodzakelijk is, is een op de toekomst gericht langere perspectief biedt voor een samenleving in een ingrijpend veranderende wereld en dat dé voor zijn verwerkelijking noodzakelijke offers en lasten zo eerlijk mogelijk verdeelt. Komt dat beleid er niet, dan zal iedere belangengroep er in toenemende mate op uit zijn haar belangen op haar manier volgens haar kijk op de ontwikkelingen te behartigen met voorbijgaan, niet alleen van andere deelbelangen en inzichten, maar ook van een visie op het totaalproces. Regeling van eigen zaken in eigen kring zal steeds aantrekkelijker worden en ook steeds meer worden nagestreefd. Aan werkgeverszijde niet minder dan aan werknemerskant. Het neocorporatisme zal zich als een veenbrand in de maatschappij uitbreiden.

Democraten '66,

Wij hebben een programma dat de hoofdlijnen van zo'n samenhangend op de toekomst in een andere wereld gericht beleid bevat. Wij zijn op geen enkele manier aan enige belangengroep gebonden. Onze fractie heeft keer op keer getoond, dat haar standpunten en haar stemgedrag niet door electorale overwegingen worden bepaald. Ik voorzie daarom, dat de betekenis van onze partij juist in de omstandigheden die ik schetste en de problemen die nu het hoofd moeten worden geboden zal groeien. Niet door naar een veilig midden te koersen of door de éne keer naar bakboord, de andere keer naar stuurboord te zwenken al naar gelang de wind in de partijpolitiek blaast, maar door consequent onze eigen lijn te volgen van vernieuwingsgezinde, radicaal democratische partij waarvan het brandmerk '66 niet is af te wissen. Een partij, kortom, die haar koers uitzet niet op restauratie maar op emancipatie.

Onze groei veroorzaakt groeiende, ongerustheid over die zelfstandige eigen lijn bij andere partijen. En wel destemeer naarmate zij hun standpunten meer bepalen aan de hand van korte termijn winst- en verliesrekeningen.
In diezelfde mate kan die ongerustheid ons koud laten. Aan de Partij - van de Arbeid en de PPR zou ik dit willen zeggen: Natuurlijk verschillen wij van mening. Wij willen immers alle drie fundamentele vernieuwing en hervorming van de maatschappij. Alleen partijen die willen houden en herstellen wat er al is komen snel tot een akkoord, jullie zoudt je juist ongerust moeten maken, als wij in rust en vree onder één dekbed lagen. Dat is in de politiek, anders dan in de natuur,- een niet veelbelovende situatie.
Beschouw, als u wilt, -dit betoog als een bijdrage tot het openbare debat dat wij op prijs stellen, want ook dat hoeft wat ons betreft niet te worden geformaliseerd. Laat het echter niet zover komen, dat op ons van toepassing wordt wat gezegd is van de Ieren: "The Irish are a fair people, they never speak well of one another".
Tenslotte nog dit. Ik sprak al over ons beleidsprogramma. Het voortdurend kritisch doorlichten op zijn praktische maatschappelijke consequenties, het steeds vernieuwen en verder uitwerken daarvan en het telkens op een democratische manier vaststellen, maar ook uitleggen daarvan moet één van onze hoofdtaken zijn en blijven.
Woorden hebben de neiging een eigen leven te gaan leiden. Zij lijken sterker op hun eigen benen te staan en beter de tijd te weerstaan, naarmate zij algemener van inhoud en universeler van betekenis zijn.
Die schijn bedriegt. Hoe algemener hun inhoud, hoe wijdser hun betekenis, hoe meer het juist nodig is ze uit te leggen om er enige praktische en politieke betekenis aan te kunnen hechten, hoe minder houvast zij in feite bieden. Wie dan ook zijn houvast tracht te vinden door het formuleren van uitgangspunten in zulke woorden, die bedriegt niet alleen zichzelf, hij levert zich bovendien uit aan de interpretaties van zijn woorden door anderen die dan niet op een democratische manier zullen en kunnen gebeuren.
Wij zijn het alleen al aan onszelf verplicht het zoeken van zulke verbale rug- en frontdekkingen in vaste beginselen en utopische toekomstbeelden en al het elitaire politieke theologiseren waartoe dat leidt, bulten onze deur te houden. Wij zijn dat óók verplicht aan de kiezers die al meer dan genoeg van die kost te verhapstukken hebben gekregen en die meer dan ooit behoefte en recht hebben op de zekerheid die alleen kan worden geboden door een innerlijk samenhangende op de toekomst gerichte beleidsvisie die

op een democratische manier wordt geformuleerd en uitgevoerd en die voortdurend blootstaat aan op democratische manieren totstandkomende kritiek. Voor wie zoekt naar vrijheid is er geen beter houvast, want het zoeken naar vrijheid is een avontuur dat geen einde kent.

Democraat zijn is niet zomaar iets, maar Democraten '66 zijn niet zomaar democraten: mensen die blij zijn, dat zij leven in een parlementaire democratie, dat zij kunnen genieten van de vrijheden die hun dat biedt en die bereid zijn dit alles met hun voile inzet te verdedigen. Niet alleen voor zichzelf, maar ook voor hun nakomelingen. Democraat zijn is beslist niet zomaar iets. Het vereist een mentale instelling van openheid en tolerantie, maar ook van kritische waakzaamheid en bereidheid zich actief voor het behoud en het functioneren van de democratie in te zetten.

En toch willen Democraten '66 nog iets meer.

Het jaartal '66 staat niet voor behoud van het verworvene, maar voor vernieuwing en hervorming. Hét verwijst niet naar een verleden dat wij willen verheerlijken of nostalgisch herbeleven, maar naar het beeld van een toekomst die wij tot leven willen brengen. Het is een symbool niet van restauratie, maar van emancipatie. Van vrijheid niet alleen maar als afwezigheid van dwang, maar ook als ontplooiingsmogelijkheid dankzij menselijke verscheidenheid en dankzij verbondenheid met anderen in dat anderszijn van elkaar.

Het jaartal '66 kortom staat voor een appèl dat een beweging werd en voor een beweging die een partij werd - maar een partij die niet ophield en niet op mag houden een appèl en een beweging te zijn.

Congres, ik wens u veel bewogen beweging toe.

Jan Glastra van Loon

27 oktober 1979